Auður Ava Ólafsdóttir

Izland szépe

POLAR KÖNYVEK

Fordította
Veress Kata

Veress Kata 1989-ben született, szak- és műfordító, az *Észak* folyóirat és az Ø Kiadó szerkesztője. Germanisztika, skandinavisztika, elméleti nyelvészet és fordító-tolmács szakokat végzett az ELTE-n és izlandit az Izlandi Egyetemen. Az összes skandináv nyelvről és németről fordít, filmfeliratok és szakszövegek mellett prózát, lírát, ifjúsági és gyerekkönyveket, illetve ismeretterjesztő műveket. 2018-ban elnyerte a Babits Mihály műfordítói, 2021-ben pedig a Dienes Valéria szakfordítói ösztöndíjat.

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Az Európai Bizottság támogatást nyújtott ennek a projektnek a költségeihez. Ez a kiadvány a szerző nézeteit tükrözi, és az Európai Bizottság nem tehető felelőssé az abban foglaltak bárminemű felhasználásáért.

Auður Ava Ólafsdóttir

Izland szépe

POLAR KÖNYVEK

A fordítás a Miðstöð íslenskra bókmennta
(Izlandi Irodalmi Központ) támogatásával készült.

MIÐSTÖÐ ÍSLENSKRA BÓKMENNTA
ICELANDIC LITERATURE CENTER

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
Auður Ava Ólafsdóttir: Ungfrú Ísland /Benedikt, Reykjavík, 2018/
Copyright © Auður Ava Ólafsdóttir, 2018
Hungarian translation © Veress Kata, 2026
Published by arrangement with Édition Zulma, Paris

Kiadja a *Polar Egyesület*
Felelős kiadó és sorozatszerkesztő
az egyesület ügyvezetője: *Dériné dr. Stark Zsófia*
Műszaki vezető: *Stark Gergely*
www.polarkonyvek.hu
polarkonyvek@gmail.com

A sorozatot *Kemény Zoltán* tervezte
A borítóképet *Borsódy Eszter* készítette
Nyomdai előkészítés: *Clarion Stúdió*
Nyomás-kötés: *Pannónia Nyomda Kft.*

A könyv alapanyaga felelős gazdálkodásból,
ellenőrzött forrásból származik,
amit az FSC (Forest Stewardship Council®) tanúsít.

FSC
www.fsc.org
FSC C017326

ISBN 978-615-7069-11-4
ISSN 1418-0243

A szüleim emlékére

Oly sokféle hang van a világon, és azok közül egy sem jelentéktelen.
(Pál első levele a korinthusiakhoz)

Még káosz kell legyen abban, aki táncoló csillagnak akar életet adni.
(Nietzsche: *Így szólott Zarathustra*)

I. Anyaföld
II. A ma költője

A Föld belseje sem mozdulatlan vagy halott, többnyire a legborzasztóbb és leghatalmasabb elem tombol ott; nem más, mint a tűz.
(Jónas Hallgrímsson, 1835)

1942

Anyám szobája

Találtam egy sasfészket, amikor öt hónapos várandós voltam veled, egy kétméteres, zilált nyoszolyát a szikla peremén a folyónál, a perjésben. Két jókora fióka aludt benne. Egyedül voltam, fölöttem és a fészek fölött megtépázott sas körözött, nehéz szárnycsapásokkal, de nem támadott meg. A nőstény lehetett. Egészen hazáig kísért, sötét árnyként lebegett fölöttem, mint a nap elé úszó felhő. Éreztem, hogy fiam fog születni, és elhatároztam, hogy Örnnek nevezem majd el. A születésed napján, három héttel a kiírt dátum előtt, a sas újra elrepült a házunk fölött. Az öreg állatorvos épp nálunk járt tehenet megtermékenyíteni, és akkor már világra segített téged is, ez volt az utolsó munkahelyi érdeme a nyugdíj előtt. Amikor kijött az istállóból, levette a gumicsizmáját, és Lux szappannal kezet mosott. Aztán felemelt téged, és azt mondta:

– Lux mundi.

Világ világossága.

Bár ahhoz volt szokva, hogy az ellő nőstény lenyalja az újszülöttjét, most vizet engedett a birkavágáshoz használt teknőbe, hogy megfürdessen; figyeltem, ahogyan feltűrte az inge ujját, beledugta a vízbe a könyökét, láttam, ahogy az apáddal fürdetnek, nekem háttal.

– Apja lánya – mondta apád, aztán határozottan hozzátette: – Szia, drága Hekla.

Eldöntötte, hogy így fognak hívni, anélkül hogy megbeszélte volna velem.

– Csak ne vulkánról nevezzük el, nem hívhatják úgy, mint a pokol kapuját – kiabáltam az ágyból.

– Valahol azoknak a kapuknak is lenniük kell a Földön – jelentette ki az állatorvos.

Összefogott a két férfi a teknő fölött, és kihasználta a védtelenségemet.

Amikor összeházasodtunk, még nem tudtam, hogy apádnak tűzhányók járnak az eszében, lávából olvas, három geológussal is levelezik, vulkánkitörésről álmodozik, reméli, hogy füstfelhőket láthat az égen, és érezheti, ahogy reng a talaj a lába alatt.

– Szeretnéd, ha a kert végében megnyílna a föld? – kérdeztem. – Ha kettéhasadna, mint egy szülő nő?

Gyűlöltem a lávát. A kertet ezeréves lávamező vette körül, amin át kellett szenvednie magát az embernek, ha el akart jutni a hangásba, és egy vasvillát sem lehetett úgy leszúrni a krumpliföldön, hogy a foga ne ütközzön kőbe.

– Arnhildur – kiáltom a takaró alól, amit az apád terített rám. – A született harcos. Kevesebb mint húsz sas van már csak az országban, Gottskálk – teszem hozzá -, vulkánból viszont több mint kétszáz.

Ez volt az utolsó próbálkozásom.

– Csinálok neked egy jó kávét – mondta apád.

Békíteni akart. Megenyhíteni. Mert döntött. A vége az lett, hogy a fal felé fordulva becsuktam a szememet, hogy nyugtom legyen.

Négy és fél éves korodban százkét év szunnyadás után kitört a Hekla. Apád akkor végre meghallhatta a nagy robajt, amiről álmodozott, az ország nyugati végében, Dalirban, mint egy világháború távoli záróakkordját. Örn öcséd akkor kétéves volt. Apátok rögtön felhívta a húgát, aki a Vestmanna-

eyjar szigeteken élt, hogy megkérdezze, mit lát a konyhaablakból. Ő azt mondta, épp fánkot süt, és látszik a kitörési oszlop, vöröslik a nap, és hamu záporozik az égből.

Apátok a telefonkagylóval a kezében elismételte nekem a húga szavait.

– Azt mondja, vöröslik a nap, hamu záporozik az égből, olyan sötét van, mint éjjel, és villanyt kell kapcsolni.

Megkérdezte, mennyire félelmetes a látvány, és hogy reng-e a padló.

– Azt mondja, félelmetes a látvány, eldugította az ereszt a hamu, és hogy a férje, aki egyébként gépész, létráról próbálja kitisztítani.

A rádiónak nyomta a fülét, és összefoglalta a lényeget:

– Azt mondják, a vulkáni kürtő, szóval a kráter szája szívalakú. Tüzes szív.

Vagy azt mondta:

– Tudtad, Steinþóra, hogy az egyik vulkáni bomba tizenegy méter hosszú volt, öt méter széles és szivaralakú?

Végül nem elégedett meg a húga konyhaablakból tett megfigyeléseivel és a Tíminn *címlapján látott, kimerevített fekete-fehér képpel a kitörési oszlopról, saját szemével akarta látni az aktív vulkánt, látni akarta a színeket, ahogyan izzó kőzetdarabok, sőt egész sziklák lövellnek a magasba, látni akarta a tűz vörösen parázsló szemét, amint szikrákat szór, mint a kovácsüllő, látni akarta, ahogy ragyogva terül el előtte a fekete lávamező, mint egy kivilágított nagyváros, tudni akarta, a vulkán tüze vörösre festi-e az eget, érezni akarta a forróságot a szemhéján, és ahogyan csípi a szemét a maró füst, és mielőbb délre akart sietni a Þjórsárdalur völgybe az orosz terepjáróján.*

És téged is magával akart vinni.

– Jónas Hallgrímsson, aki a legszebben tudta tőrímekbe önteni a vulkánokat, sosem látott kitörést – mondta. – És Eggert Ólafsson sem. A lányunknak viszont látnia kell, ahogyan kitör a Hekla, elvégre róla kapta a nevét.

– Nem akarod rögtön eladni a földet és délre költözni a Þjórsárdalurbe? – kérdeztem.

Ennyi erővel azt is kérdezhettem volna, nem akar-e a Laxdæla saga *vidékéről a* Njáls sagá*era költözni.*

Párnán beültetett maga mellé az első ülésre, hogy kilásson, én meg itthon maradtam Örn öcséddel és a házzal. Amikor hazaért, az olvadt csizmatalpából tudtam, hogy túl közel ment.

– Az öreglány nagyon is él – mondta, ahogy ott aludtál a karjában, és bevitt az ágyadba.

Azon a nyáron nyugatra, egészen Dalirba is elért a hamu, és tönkretette a legelőket. A gázzal feltelt mélyedésekből holtan kerültek elő a jószágok: rókák, madarak és bárányok. Akkor apád végre nem beszélt többet a kitörésről, és elkezdett a gazdasággal foglalkozni.

Te viszont megváltoztál az utazás után. Máshogyan beszéltél. A vulkánok nyelvén, és olyan szavakat használtál, mint káprázatos, ámulatba ejtő, monumentális. *Felfedezted a felfelé irányt, és az eget kémlelted. Rendszeresen előfordult, hogy eltűntél, és a legelőn találtunk meg, ott feküdtél és nézted a felhőket, vagy télen a csillagokat a hóvihar kellős közepén.*

I. Anyaföld

Kinek van szebb hazája,
csupa hegy s völgy minden tája,
széles egén északi fény bája,
dombjain nyír és hárs?

(Hulda, 1944)

1963

A költők férfiak

Oszlopként száll fel a füst a Reykjavíkba tartó busz kipufogójából a kacskaringós úton, ami olyan, mint a mosódeszka hullámai, egymást érik rajta a kanyarok, nemsokára ki sem lehet majd látni a koszos ablakokon, és a *Laxdæla saga* vidékét kitakarja a sár.

Nyikorog a váltó a dombokon fel és le, attól tartok, a buszon nincs is fék, a sofőrt mindenesetre nem nagyon zavarja a szélvédőt keresztben átszelő repedés. Nem nagy a forgalom, amikor viszont mégis találkozunk egy-egy autóval, rátenyerel a dudára. Egy szembejövő munkagép miatt félrehúzódunk a köves útszélre, és ott egyensúlyozunk. Nagy történés Dalir környékén az útépítés, az autósok lehúzott ablaknál meg is beszélik.

– Örülhet az ember, ha tengelytörés nélkül megússza – mondja a buszsofőr.

Hallom, de közben nem Búðardalur felé járok, hanem Dublinban, az *Ulysses* huszonharmadik oldalán. A *Njáls saga*hoz hasonló terjedelmű regényt kerestem, ami kapható a Hafnarstrætin az angol könyvesboltban, és postázzák is Nyugat-Izlandra.

– Francia a beszédje az úrnak? – kérdezte az öregasszony Hainestől.

Haines még hosszabb beszédet intézett az asszonyhoz magabiztosan.

– Ír – mondta Buck Mulligan. – Hát nem él a gael nyelvvel?

– Gondoltam, hogy írül beszél – mondta –, olyannak hangzott.

Lassan ment az olvasás a nagy zötykölődésben, és persze angolul is alig tudok. Hiába van nyitva a szótár a szomszéd ülésen, nehezebb nyelv ez, mint sejtettem.

Kinézek az ablakon. Nem egy költőnő lakott errefelé? Nem ez a sötétszürke, gyors sodrású folyó csörgedezett az ereiben, tele iszappal és homokkal? Úgy tartották, végül a tehén sínylette meg az egészet, mert amíg ő a földijei szerelmeiről és tragikus sorsáról írt, és breiðafjörður naplementére cserélte a gyapjú színeit, a szegény jószágot elfelejtette megfejni. Annál pedig nem volt nagyobb bűn, mint a tőgyet duzzadni hagyni a tejtől. Amikor vendégségbe ment, túl hosszan elmaradt, volt, hogy szavalt, máskor pedig csak némán ült órákon át, és kockacukrot mártogatott a kávéjába. Állítólag vonószenét hallgatott írás közben, és felébresztette a gyerekeit az éjszaka közepén, kiment velük az udvarra, hogy megmutassa nekik, hogy hullámzik az északi fény a koromsötét égen, a kettő között pedig bezárkózott a hálószobába, és a fejére húzta a takarót. Olyan rosszul volt, hogy egy fényes nyári estén elnyelte az ezüstösen örvénylő folyó. Nem volt neki elég az örömteli várakozás, hogy hamarosan friss alkatojást ehet, mert már nem aludt. A hídnál találták meg a szárnyaszegett költőnőt, a merítőhálóban, csuromvizes szoknyában, felfutott harisnyában, vízzel teli tüdővel, és kihúzták a partra.

– Tönkretette – állapította meg a gazda, akié a háló volt. – Pisztránghoz gyártották, nem költőnőkhöz.

Figyelmeztetésként is felfogható a története, de rajta kívül nem ismertem más női szerzőt.

Rajta kívül az összes költő férfi volt.

Megtanultam, hogy ne meséljek a terveimről senkinek.

Reykjavík Rádió

Egy nő ül előttem a buszon, az ölében kislány, akinek már megint hánynia kell. Csúszkálunk a kavicson, majd megállunk. A buszsofőr megnyom egy gombot, mire kinyílik az ajtó az őszi levegőbe, és nagyot szusszan, mint egy gőzölős vasaló, a fáradt, szövetkabátos nő pedig lesegíti a lépcsőn a kislányt. Most lett rosszul harmadszorra. Az utak mentén végig árok húzódik, mert a gazdák ki akarják szárítani a gázlómadarak lakhelyét, és itt-ott szögesdrótdarabok lógnak ki a földből, de nehéz volna megmondani, mit hivatottak elkeríteni.

Hamarosan kellőképpen messze leszünk otthonról, hogy ne ismerjem a tanyák neveit.

A busz lépcsőjén a nő kötött sapkát húz a kislány fejébe, majd a homlokánál fogja, míg ki nem jön belőle minden, ami kikívánkozik. Végül a kabátzsebébe nyúl, zsebkendőt vesz elő, megtörli vele a gyerek száját, majd visszaszállnak a fülledt buszra.

Előveszem a jegyzetfüzetemet, leveszem a kupakot a tollamról, és írok két mondatot. Aztán visszateszem a kupakot, és ismét kinyitom az *Ulysses*t.

A sofőr a lépcsőre üríti a pipáját, és bekapcsolja a rádiót, mire a férfiak előre húzódnak, összezárnak a széles vállaik és kalapjaik, nagyon fülelnek, mert jön az időjá-

rás-jelentés és mindenféle hirdetmény. A sofőr feltekeri a hangerőt, hogy a műsor túlharsogja a motor zaját, de csak annyi hallatszik, *Reykjavík Rádió, jó napot kívánok*, majd recsegés, ezért tovább tekergeti a gombot, hogy megtalálja a megfelelő hullámhosszt. Gyenge a jel, de annyit még hallani, hogy *tengerész kerestetik fedélzetre. A hajó indulásra kész.* Aztán teljesen elhal a bemondó hangja. A férfiak újra szétszélednek, és rágyújtanak.

Lapozok. A főhős, Stephen Dedalus épp teázik, amikor a buszsofőr leelőzi azt a Ferguson traktort, amelyik még akkor előzött meg minket, amikor a hányó kislány miatt kellett megállnunk. *Stephen harmadszor is megtöltötte csészéjét, egy kanál tea halványan márványozta a sűrű, zsíros tejet.*

Vajon hány oldalba telne leelőzni egy traktort, ha James Joyce a Reykjavíkba tartó buszon utazna?

Anyabálnák

Az utolsó pihenőt a hvalfjörðuri büfénél tartjuk, ahol épp a kikötő felé igyekszik egy hajó, rajta két ámbráscettel. Ki vannak kötve, és hosszában végig is érnek a fedélzeten, hatalmas testükön megcsillan a tajték. Dobálják a hullámok a hajót, ami az óriási állatok mellett játékcsónaknak tűnik, olyannak, amilyennel a fürdőkádban szoktak játszani a gyerekek.

A sofőr penderedik ki elsőként a buszból, az utasok követik. Besietnek a büfébe, ahol penetráns bűz árad ki a konyháról. Spárgakrémleves, rántott hús, főtt krumpli és rebarbaralekvár a napi menü, de amíg munkanél-

küli vagyok, vigyáznom kell a költekezéssel, így végül csak kávét veszek, és egy szelet süteményt. A buszba visszafelé menet szedek két maroknyi áfonyát az egyik bokorról.

A bálnafeldolgozónál csatlakozik hozzánk egy idősebb férfi is kabátban, utolsónak száll fel a buszra, végigvizslatja a csoportot, majd kinéz magának engem, és megkérdezi, szabad-e a hely mellettem. Elveszem a szótáramat, mire ő leül, és udvariasan megemeli a kalapját. Ahogy kigurulunk a parkolóból, szivarra gyújt.

– Már csak a desszert hiányzik – mondja. – Jólesne egy kis dán bonbon.

Azt meséli, egy ismerősét látogatta meg Hvalfjörðurben.

– Övé az összes bálna a tengerben – folytatja –, jót rántotthúsoztunk. Ötszáz bálnát vágtak le a nyáron. Nem véletlen, hogy izlandiul ugyanazt a szót használjuk a pénzszagra, mint a halolajgyárból áradó bűzre. – Felém fordul. – Megkérdezhetem a kisasszony nevét?

– Hekla.

– Hát persze. *Hekla eltökélten az ég felé tör…*

Alaposan szemügyre veszi a könyvet a kezemben.

– És külföldi könyveket olvas?

– Igen.

Felvontatták az egyik ámbráscetet a betonrámpán, fekszik a hatalmas fekete test az állványzaton, és várja, hogy feldolgozzák. Akkora, mint a Dalasýslai Takarékbank. A bálnavadászhajó parafadugóként torlaszolja el a mólót. Gumicsizmás, farmeros fiatal férfiak veszik kezelésbe a jószágot, lefejtik róla a zsírt és a szalonnát. Késükön megcsillan az őszi napfény, nem sokkal később

pedig már úsznak a bálnaolajban. A kiteregetett belsőségek fölött madarak köröznek, és a síkos állványzaton jobb, ha vigyáznak, nehogy megcsússzanak és valamelyik üstben végezzék.

– Csak nem a fiúkat nézegeti a kisasszony? – kérdezi a férfi. – Egy ilyen szép hölgynek nincs udvarlója?

– Nincs.

– Nahát! Nem kacérkodik valakivel? Senki sem piszkálja a fantáziáját?

Kinyitom a könyvemet, és tovább olvasok. Szótár nélkül.

Kis idő múlva az öregember újra felveszi a fonalat:

– Tudta, hogy tilos anyabálnára vadászni, ezért csak hímeket vágnak le? – Az ülés hátára erősített hamutálba hamuzik. – Persze, a véletlen az más.

Elhaladunk az amerikai hadsereg barakkjai és olajtározói előtt, ahol két fegyveres katona integet nekünk. A hegyen kanyarog tovább az utunk, sziklaomladékok között, ellátni onnan egészen a tengerszoroson túlra, ahol a rózsaszín esti égbolt alatt egy szegény zsoltárszerzőnek szentelt, félkész templom trónol a főváros kietlen kőkupacán. A felállványozott torony már Kjósból látszik.

Becsukom a könyvet.

A Mosfellsdalur völgynél a bekötőúton felbukkan egy autó, és a buszsofőr hirtelen lassít.

– Csak nem a Nobel-díjas írónk az? – kérdezi az egyik utas, mire a többiek fészkelődni kezdenek, és kinéznek a koszos ablakon.